

İç Göç ve Diaspora: Etkileşimler ve Dönüşümler

Internal Migration and Diaspora: Interactions and Transformations

Fatma KIZILELMAS

Dr. Sosyolog, Bağımsız Araştırmacı

ftmkzllms@gmail.com.

https://orcid.org/0000-0001-6738-1758

Makale Başvuru Tarihi: 14.10.2024

Makale Kabul Tarihi: 30.12.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Bu çalışma, göç olgusunun çeşitli boyutlarını ele alarak, özellikle iç göç ve diaspora arasındaki etkileşimi incelemektedir. Öncelikle göçün tarihsel tanımları ve sınıflandırmaları incelendikten sonra, iç göç ve diaspora kavramları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İç göçün nedenleri arasında ekonomik, sosyal, çevresel ve politik faktörler öne çıkarken, Türkiye örneğinde 1950'lerden sonraki kırsaldan kente göç dalgası önemli bir örnek teşkil etmektedir. Diaspora kavramı ise klasik ve modern yaklaşımlarıyla incelenmiş, klasik yaklaşımın zorunlu göç ve anavatan bağına odaklandığı, modern yaklaşımın ise gönüllü göç, çoklu kimlik ve anavatana dönme zorunluluğunun olmamasını vurguladığı görülmüştür. Diaspora türleri ve temel özellikleri de bu bağlamda ele alınmıştır. Çalışmanın temel bulgusu, iç göçün diaspora oluşumuna dolaylı yoldan katkı sağladığıdır. İç göç, bireylerin göç deneyimi kazanmasını sağlayarak uluslararası göçe bir hazırlık aşaması oluşturmakta ve büyük şehirlerde oluşan göçmen ağları, uluslararası göç kararlarında önemli bir sosyal sermaye kaynağı haline gelmektedir. İç göç ile oluşan göçmen ağları, diaspora topluluklarının temelini oluştururken, diaspora toplulukları da göçmenler için önemli bir destek mekanizması olarak işlev görmektedir. Diaspora, göçmenlere toplumsal aidiyet hissi sunmanın yanı sıra, anavatanlarına yönelik duygusal ve politik bağlarını da güçlendirmektedir. İç göçle büyük şehirlere taşınan göçmenler ile diaspora toplulukları arasında yeni etkileşimler gelişmekte, bu da göçmenlerin ekonomik fırsatlara erişimini ve kültürel alışverişini artırmaktadır. Sonuç olarak, iç göç diaspora oluşumunda doğrudan bir neden olmasa da, uluslararası göç süreçlerini etkileyen önemli bir faktördür. Diaspora toplulukları ise göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olmaktadır. Bu çalışma, göçün çok boyutlu doğasını anlamak için önemli bir çerçeveyi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

İç Göç,

Diaspora,

Türkiyede İç Göç,

Türk Diasporası,

Göçmen Ağları,

ABSTRACT

This study examines the interaction between internal migration and diaspora by addressing various dimensions of the migration phenomenon. After analyzing the historical definitions and classifications of migration, the concepts of internal migration and diaspora are discussed in detail. While economic, social, environmental and political factors stand out among the causes of internal migration, in the case of Turkey, the wave of rural-urban migration after the 1950s constitutes an important example. The concept of diaspora is examined through classical and modern approaches, with the classical approach focusing on forced migration and homeland ties, while the modern approach emphasizes voluntary migration, multiple identities and the lack of obligation to return to the homeland. Diaspora types and their main characteristics are also discussed in this context. The main finding of the study is that internal migration contributes indirectly to diaspora formation. Internal migration creates a preparatory stage for international migration by enabling individuals to gain migration experience, and migrant networks formed in large cities become an important source of social capital in international migration decisions. Migrant networks formed through internal migration form the basis of diaspora communities, and diaspora communities function as an important support mechanism for migrants. Diaspora offers migrants a sense of social belonging and strengthens their emotional and political ties to their homeland. New interactions between migrants moving to big cities through internal migration and diaspora communities.

Keywords:

Internal Migration,

Diaspora,

Internal Migration in Turkey,

Turkish Diaspora,

Migrant Networks,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): KIZILELMAS, Fatma (2024), "İç Göç ve Diaspora: Etkileşimler ve Dönüşümler", *Global Social Sciences Bulletin*, S.1(2), ss.191-201.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinde sıkça yaşanan ortak bir olgu ve deneyim olarak göç, en genel manada “*kişilerin şu an yaşadıkları yerden uzaktaki bir yere yeniden yerleşmesi*” olarak tarif edilmiştir (Bartram vd., 2019:13). Uluslararası Göç Örgütü ise göçü “*bir kişi ya da bir grup insanın süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın bir ülke içinde ya da uluslararası sınırlar arasında yer değiştirmesiyle oluşan nüfus hareketleri*” olarak tanımlamıştır (IOM, 2013:35). Fakat göç, sadece fiziksel mekânın değiştirilmesi değil, sosyal yapının bütün unsurlarını da dönüştüren önemli sosyal bir olgudur (Adıgüzel, 2018:1). Yani toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan toplumu hem de göç veren yerlerdeki bütün bir toplumu etkiler. Başlangıçtaki niyet ister geçici ister kalıcı olsun, göç yoluna çıkan çoğu göçmen nihayetinde bir yerleşimci haline gelir. Kaynak ve hedef bölgeler birleşir ve her iki tarafta oluşan belirgin değişimlerle birlikte göç ağları oluşur. Neticede göçler, demografik, ekonomik, toplumsal yapıları değiştirebilir ve ulusal kimliğin sıklıkla sorgulanmasına yol açan yeni bir farklılık meydana getirir (Castles ve Miller, 2008:29).

Yukarıda verilen tanımlamalarda da vurgulandığı üzere göç, mekân üzerinde gerçekleşmesi hem ayrılan hem de yerleşilen yerdeki ortamı etkileyip değiştirmesi bakımından coğrafi bir karakterdedir. Hem çıkılan yer hem de varılan yerdeki nüfus yapıları üzerinde etkili olduğu için demografiktir. Bu alanlar arasındaki ekonomik dengesizlikten kaynaklandığı için ekonomiktir. Devletler uluslararası göçmen ve mültecilerin giriş ve çıkışlarını denetledikleri, kısıtladıkları ve belirli kurallar koydukları için politiktir. Göçmenlerin buldukları yeri terk etme motivasyonlarının ve göç ettikleri topluma adaptasyon sorunlarının incelenmesini gerektirdiği için sosyal-psikolojiktir. Sosyal yapı ve kültürel sistemlerle ilgili olması hem göç veren toplumda hem de göç alan toplumda değişiklikler meydana getirmesi açısından da sosyolojik bir olgudur (King, 1993).

Dolayısıyla göç, hem çıkılan yer/ülke açısından hem de varılan yer/ülke açısından coğrafi, ekonomik, demografik, sosyal psikolojik, sosyolojik etkileri olan bir hareketlilik olmaktadır. Bunun yanında göçün sosyal, siyasal, ekonomik, savaşlar, doğal afetler gibi çeşitli nedenleri söz konusudur. Bu bakımdan göç literatüründe göçler, göçe sebep olan unsurlar, göçün gerçekleşme tarzı, göçün amacı, göç edenlerin özellikleri, göç sürecinde gidilen mesafe gibi özellikler dikkate alınarak da sınıflandırılırlar (Kızılelmas, 2024:52). Mesela Thomas Faist, göç kategorilerini şu beş esas içinde ele almıştır: Alan esasına göre gerçekleşen göçleri yerel ya da ulusal göç olarak; zaman esasına göre oluşan göçleri geçici göç ya da kalıcı göç olarak; boyut esasına göre yapılan göçleri bireysel göç ya da kalıcı göç olarak; göçe sebep olan duruma göre oluşan göçleri gönüllü göç ya da zorunlu göç olarak; yasal durumuna bağlı olarak yapılan göçleri de yasal göç ya da yasa dışı göç olarak kategorileştirmiştir (Faist, 2003: 47). Fitcher de göçü genel olarak zorunlu ve gönüllü göç olarak ikiye ayırmış; fiziksel mesafe bakımından da iç hareketlilik ve dış hareketlilik şeklinde ikili bir kategori oluşturmuştur (Fitcher, 2019:181).

Anlaşılabacağı üzere her bir araştırmacı farklı hususları öne çıkartarak göçü sınıflandırmaya çalışmış; kimi göçün nedenlerine odaklanmış, kimi zaman ve irade esaslarını öne çıkarmış, kimi de göçün niceliğine vurgu yapmıştır. Bu çalışmada göç fiziksel mesafe bakımından ele alınacak olup, bir iç hareketlilik olarak iç göç diaspora ilişkisi çerçevesinde tartışılacaktır.

Diaspora, bireylerin ya da toplulukların, yaşadıkları yerden zorunlu ya da gönüllü olarak başka bir bölgeye göç etmeleri ve göç ettikleri yerde kendi kültür, kimlik ve bağlarını koruyarak oluşturdukları toplulukları ifade eder. Bu kavram, Yunanca "*diaspeirein*" kelimesinden türemiştir ve "*dağılma*" anlamına gelir (Cohen, 1997). Diaspora genellikle kendi ana vatanından uzakta yaşayan topluluklarla ilişkilendirilir. Ancak günümüzde, diaspora kavramı ekonomik, politik, kültürel ve sosyal bağlamda çok daha geniş bir anlam kazanmıştır.

Robin Cohen'e göre, diaspora topluluklarının ortak özellikleri arasında, anavatanla güçlü bir bağ, gönüllü ya da zorunlu göç sonrası buldukları yerlerde kültürel farklılıklarını koruma çabası ve anavatanlarına geri dönme arzusu sayılabilir (Cohen, 1997). Diaspora, geçmişten günümüze hem bireysel hem de toplumsal kimliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Zorunlu ya da gönüllü göçlerle ortaya çıkan bu topluluklar, buldukları yerlerde kültürel, ekonomik ve siyasi katkılarda bulunurken, aynı zamanda küreselleşen dünyada kimliklerini koruma mücadelesi vermektedir. Diaspora kavramı, göç olgusunun çok boyutlu yapısını anlamada kritik bir anahtar sunmaktadır.

2. KAVRAMSAL AÇIDAN İÇ GÖÇ VE DİASPORA

Bu çalışmanın konusu, göç olgusunun farklı boyutlarıyla ele alarak, özellikle iç göç ve diaspora kavramları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda bu başlık altında göçün tarihsel süreç içerisindeki farklı tanımları

ve sınıflandırmaları incelenmiş, ardından iç göç ve diaspora kavramları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, iç göçün diaspora oluşumuna etkisini ve diaspora ile göçmenler arasındaki etkileşimi anlamaktır.

2.1. İç Göç ve Türleri

Yukarıda belirtildiği gibi göç literatüründe her bir araştırmacı farklı hususları öne çıkartarak göçü sınıflandırmaya çalışmıştır. Kimi göçün nedenlerine (*doğal nedenler, sosyal nedenler, ekonomik nedenler, siyasi nedenler*) odaklanmış; kimi irade esaslarını (*zorunlu göç - gönüllü göç*) öne çıkarmış; kimi yoğunluğunu göre (*bireysel göç - kitlesel göç*) ele almış; kimi yerleşme sürelerine göre (*daimi göç - geçici göç*) bakmış; kimisi de kat edilen mesafeye göre (*iç göç - dış göç*) olarak ele almıştır (Lee, 1966; Petersen, 1958; Faist, 2003; Fitcher, 2019). Bu çalışmada ise kat edilen mesafeyi ve uzaklığı dikkate alan göç tanımlamalarından “*iç göç*” ve “*dış göç*” şeklindeki kategorilerden “*iç göç*” ele alınacaktır.

İç göç, kişilerin bir köy, kasaba, şehir veya bölgeden yola çıkarak ülke sınırları içerisindeki başka bir yerleşim birimine gerçekleştirdikleri nüfus hareketi olurken dış göçler, farklı ülkelere veya coğrafyalara yapılan göç çeşididir (Yaman, 2019:22). İç göç eylemi zorunlu olarak yapılabildiği gibi isteğe bağlı (gönüllü) olarak da yapılabilmektedir. Bu tür göç hareketi sürekli, mevsimlik ve emek göçü olarak gerçekleştirilebilmektedir. Zorunlu göç, bireylerin kendi iradeleri dışında gelişen olaylar (*savaş, doğal felaketler, salgın hastalıklar gibi*) nedeniyle başka bir seçeneklerinin kalmaması sonucu yer değiştirmek zorunda kalmalarıdır. Buna karşın, gönüllü göç ise bireylerin kendi tercihlerine dayanarak, daha iyi ekonomik koşullara ulaşmak, nitelikli eğitim imkânlarından yararlanmak ya da sosyal yaşam olanaklarını iyileştirmek gibi nedenlerle gerçekleştirdikleri yer değiştirme eylemidir. Zorunlu göç baskı altında alınan bir karar olurken, gönüllü göç ise bireylerin özgür iradeleri ile aldıkları bir karardır (Yılmaz ve Mecek, 2023:8-9).

Bu göç türünün en fazla görülen çeşidi, kırsal alanlardan kentsel alana doğru olanıdır. Endüstrinin geliştiği bölgeler, verimli tarım alanları, ticaret merkezleri, maden yatakları bakımından zengin yerler veya turistik yöreler genellikle yerleşilen yeni alanlar olmaktadır (Özdal ve Vardar Tutan, 2018:34). İç göç, uluslararası sınırları geçme eylemini gerektirmediğinden uluslararası göçmenlerin aksine iç göçmenler yasal engellerle karşılaşmazlar. Kendi vatandaşlık haklarını korurlar ve uluslararası göçmenlere göre dil ve kültür açısından daha az sıkıntı çekerler (Bartram vd., 2019:192). Kısaca iç göç, insanların aynı ülke sınırları içerisinde, yaşadıkları bir yerleşim yerinden başka bir yere taşınmaları sürecidir. Bu hareketlilik, genellikle ekonomik, sosyal, politik ya da çevresel/doğal nedenlerle gerçekleşir.

İfade edildiği üzere göçü tetikleyen faktörlerden biri “*doğal nedenler*” olup insanların sel, deprem, kuraklık, kıtlık gibi doğal afetler ve çevre felaketleri sonucunda oluşturduğu göçleri tanımlar. “*Sosyal nedenler*” de göçe sebebiyet veren bir diğer faktör olarak göze çarpar. Pek çok göç hareketinde din olgusu etkili bir unsur olmuştur. “*Ekonomik nedenler*” ise göçe sebep olan faktörler içinde üzerinde en çok durulan ve vurgu yapılan konulardan biri olmuştur. Özellikle bölgeler arası gelir farklılıkları, yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler, insanların ekonomik nedenlerle göç etmesine sebebiyet vermiştir. Savaşlar, işgaller ve terör gibi “*siyasal nedenler*” de çoğunlukla zorunlu olan göç hareketlerine yol açmıştır (Kızılelmas, 2024:53-54).

Ülke içinde yaşanan uzun dönemli sosyo-ekonomik değişimler, iç göçü hızlandıran önemli bir unsur olabilir. Örneğin 19. yüzyılda Avrupa’da meydana gelen endüstrileşme sürecinde tarımsal sektörde istihdamın azalmasıyla birlikte şehirlerde iş olanakları hızla artmıştır. Bu durum, şehirlerin yaşam için daha cazip hale gelmesine neden olmuş ve kırsaldan kente yönelik göçü teşvik etmiştir (Bartram vd., 2019:193). Benzer bir süreç, Türkiye’de de kendine özgü dinamiklerle birlikte gözlenmiştir. Tarım sektöründeki değişimler, sanayi ve hizmet sektörlerinde artan iş fırsatları ve kentlerin sunduğu daha iyi yaşam koşulları, kırsaldan kente doğru iç göçün temel sebeplerini oluşturmuştur. Avrupa’daki endüstriyel değişimle benzerlikler taşıyan bu dinamikler, Türkiye’nin iç göç süreçlerini şekillendirmiştir.

Türkiye’deki iç göç hareketlerinin temel nedenleri ekonomik, sosyal, çevresel ve politik faktörlere dayanmaktadır. Ekonomik nedenler, özellikle kırsal alanlardaki işsizlik ve geçim sıkıntısı ile kentlerdeki daha fazla iş ve gelir fırsatlarının cazibesi üzerinden şekillenmektedir. Tarımda makineleşme gibi teknolojik gelişmeler, kırsal bölgelerde iş gücüne duyulan ihtiyacın azalmasına yol açmış ve iç göçü hızlandırmıştır. Örneğin Türkiye’de 1950’lerde tarım sektöründe makineleşmenin artması, kırsaldan kentlere büyük bir göç dalgasını tetiklemiştir (Karpaz, 1976). Sosyal nedenler ise eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimdeki sınırlılıklar ile daha iyi yaşam standartlarına ulaşma arzusundan kaynaklanmaktadır. Kırsal alanlarda eğitim olanaklarının yetersizliği ve sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar, bireyleri ve aileleri daha gelişmiş olanaklara sahip

kentlere yönlendirmiştir. Çevresel nedenler arasında ise doğal afetler, toprak verimliliğinin azalması ve zorlayıcı iklim koşulları yer almaktadır. Örneğin Doğu Anadolu Bölgesi'nde kış aylarındaki sert iklim koşulları, kırsal nüfusun göç etmesine neden olan önemli çevresel faktörlerden biridir (İçduygu, 2013). Politik ve güvenlik nedenleri, terör olayları, bölgesel çatışmalar ve zorunlu göç politikaları gibi unsurları içermektedir. Türkiye'de özellikle 1980'li yıllarda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan güvenlik sorunları, bu bölgedeki insanların batı bölgelerine göç etmesine neden olmuştur. Bu tür politik ve güvenlik nedenleri, bireylerin yaşamlarını daha güvenli bir çevrede sürdürme ihtiyacını artırarak iç göçü şekillendirmiştir.

Özetle Türkiye'de iç göç, özellikle 1950'lerden sonra tarımda makineleşmenin artması ve sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla önemli bir olgu haline gelmiştir. Köydeki ekonomik imkânların büyük şehirlere oranla çok daha sınırlı ve kıt olması iç göçü tetikleyen bir unsur olmuştur (Adıgüzel, 2018:47). Nüfus artışı, tarım tekniklerinin gelişmesi, parçalanmış tarımsal alanlar, erozyon, arazi kamulaştırma çalışmaları, kalkınma ve imalat sektörünün gelişmesi, ulaştırmanın artması, terör olayları ve yaşanan depremler Türkiye'de iç göçü hızlandıran temel faktörler olarak göze çarpmaktadır (Koyuncu, 2015:50-51).

İç göçler, farklı nedenlere dayalı olarak çeşitli türlere ayrılmaktadır. “*Kırsal alandan - kente göç*”, iç göç türleri arasında en yaygın olanlardan biridir. Kırsal kesimlerden kentsel alanlara gerçekleşen bu göç, özellikle ekonomik nedenlerle ön plandadır. Sanayi devrimi sonrası dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye'de de kırsal alanlardan büyük şehirlere doğru yoğun bir göç yaşanmıştır. Bu süreçte, kırsal bölgelerdeki geçim sıkıntısı ve işsizlik, bireyleri daha fazla iş fırsatı ve gelir imkânı sunan kentlere yönlendirmiştir (Karpat, 1976). “*Kırsal alandan - kırsal alana göç*”, daha az bilinen ancak önemli bir iç göç türüdür. Bir köyden başka bir köye yapılan bu tür göçler, genellikle tarımsal arazilerin genişletilmesi, sulama imkânlarının artırılması veya doğal afetler nedeniyle gerçekleşmektedir. Özellikle Türkiye'de kırsal alanların büyük ölçüde tarıma dayalı ekonomilere sahip olması, bu tür göçlerin sürekliliğini sağlamaktadır (İçduygu, 2013). Bir başka iç göç türü ise “*kentten - kente göç*”tür. Bu göç türünde insanlar, bir şehirden başka bir şehre taşınmaktadır. Türkiye'de bu durum, özellikle ekonomik merkezler olan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere yönelik göçlerle kendini göstermektedir. Bu şehirler, sundukları iş imkânları, eğitim olanakları ve sosyal yaşam çeşitliliği nedeniyle göç hareketliliğinin ana merkezleri olmuştur (Bartram vd., 2019). Son olarak “*kentten - kırsal alana göç*” ya da tersine göç, günümüzde daha dikkat çeken bir olgu hâline gelmiştir. Büyük şehirlerin yoğunluğu, yüksek yaşam maliyetleri ve stresli yapısından kaçan bireyler, kırsal alanlara yerleşerek daha sakin bir yaşam tarzını benimsemektedir. Bu durum, özellikle pandemi sonrası dönemde daha da belirginleşmiş ve kırsal alanlarda yeni bir hareketlilik yaratmıştır (Erdoğan, 2020). Bu farklı göç türleri, iç göç hareketlerinin çok boyutlu doğasını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Göçün nedenleri ve türleri, bölgesel ve ulusal kalkınma planlarında dikkate alınması gereken önemli faktörlerdendir.

2.2. Diaspora ve Tarihsel Dönüşümü

Diaspora kavramının tarihsel kökleri Yahudilerin önce anavatanlarından Babil'e sürgün edilmeleri, ardından Babil'den kovularak yeryüzüne yayılmasına dayanmaktadır. Bu kavram uzunca bir süre yalnızca Yahudi göçünü anlatmak için kullanılmıştır (Akgün ve Çelik, 2015:285). Yahudi göçünün haricinde diaspora kavramı, M.Ö. 8-6. yüzyıllar arasındaki dönemde Akdeniz ve İç Asya'nın Antik Yunanlılar tarafından kolonileştirilmesini tanımlayabilmek amacıyla gönüllü göç olarak da kullanılmıştır (Arslan, 2017:5). Ayrıca diasporanın tarihinin yalnızca Yahudilerin ve Yunan kolonilerinin tarihi olarak değil, insanlık tarihi olarak Adem'in cennetten ya da ademoğlunun anne rahminden yeryüzüne sürülmesinin tarihi olarak metaforik düzeyde ele alanlar da bulunmaktadır (Hıdıroğlu, 2011:6).

Etimolojik kökenlerine bakıldığında, diaspora sözcüğünün Yunanca “*ile*” ya da “*sonucunda*” anlamına gelen “*dia*” kelimesiyle “*dağılma*” anlamına gelen “*speiro*” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Sözlük anlamıyla ise herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yeri anlatan, herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu olarak (Ulusoy, 2015:10) ya da zorla kendi toplumundan göç ettirilen toplumlara simgeleyen bir kavram olarak (Arslan, 2017:3) açıklanmaktadır. Diaspora günümüze göre değerlendirildiğinde ise yukarıdaki paragrafta anlatılan tarihsel süreç içerisindeki kullanımlarına göre anlamının genişlediği ve değişikliğe uğradığı görülmektedir.

Diaspora bugün, klasik yaklaşım ve modern yaklaşım olarak iki temel yaklaşıma ayrılmıştır. Klasik yaklaşımlarda daha ziyade Yahudi, Ermeni, Afrika, Filistin diasporası gibi göçe bir zorunluluğun sebep olduğu vurgulanır. Bu bağlamda diaspora, diğer guruplar arasındaki kültürel farklılıkları, üyelerin vardıkları ülkeye politik, ekonomik, kültürel açıdan entegre olmadıklarını, çoğunluk gurupla aralarına sınır koyduklarını ima etmektedir (Ulusoy, 2015:11). Modern yaklaşımda ise, yalnızca bir etnik ya da dinî grubun kendi ülkelerinden

farklı ülkelere yayılmasını ifade eden anlamda değil, buldukları ülkelerde aidiyetini hissettiği kendi ulusunun menfaatlerini korumaya çalışan ve bu manada uluslararası sistemde dış politikanın aracı haline gelen siyasi gruplar anlamında da kullanılmaktadır. Kısacası diaspora günümüzde kullanılan anlamıyla, bir ulusun, etnik yapının zorla ya da gönüllü olarak anavatanından ayrılması ve başka bir ülkede anavatanıyla olan bağını, paylaşılan tarih, mitoloji ve kader birliği gibi ortak değerlere dayanarak koparmadan yaşamasıdır (Akgün ve Çelik, 2015:285-287). Yani modern anlamdaki diasporada klasik diasporadaki gibi anavatanından zorunlu olarak ayrılmak zorunda olan bir topluluk yoktur. Göçlerin trajik bir olaya dayandırılma gibi bir zorunluluğu yoktur. Bu sebeple bu toplulukların kendi istekleriyle; çalışmak, o bölgelerdeki akrabalarının yanına gitmek, okumak vb. isteklerle göç ettikleri düşünülebilir. Ayrıca modern diasporadaki toplulukların klasik diasporadaki topluluklar gibi anavatanlarına dönme düşüncesi yoktur ve çoklu kimliğe sahiptirler (Arslan, 2017:8).

Diasporaların oluşum süreçleri birbirinden farklılık göstermektedir. Diaspora çalışmalarında önemli yere sahip olan Cohen'e göre diaspora 5 farklı guruba ayrılmıştır. Bunlar; işçi diasporası, ticaret diasporası, mağdur diasporası, sömürge ve postmodern diasporadır. İşçi diasporası iş bulmak için anavatanlarını terk eden toplulukları; ticaret diasporası, tüccarların ve girişimcilerin oluşturdukları diasporayı; mağdur diasporası, anavatanlarından zorla göç ettirilen diasporaları; sömürge diasporası, Avrupa'da bulunan bazı devletlerin daha fazla büyümek için oluşturdukları kolonilerin kendi içinde oluşturdukları diasporaları anlatmaktadır. Postmodern diaspora ise göç akımlarının sürekli yenilenen niteliğinin hem köken hem de mesken ülkede meydana gelen değişimleri anlatmaktadır (Arslan, 2017:6-8).

Bir diğer diaspora çalışmacısı olan Bruneau, diasporaları 4 kategoriye ayırmaktadır. Bunlar; bir girişimci havuzu etrafında şekillenen girişimci diasporası, siyaset etrafında örgütlenen politika diasporası, din referanslı kümelenmeler olan din diasporası ve ırk, kültür etrafında örgütlenen etnisite diasporasıdır. Butler'a göre ise, köleliği içeren esaret diasporası, yurttan ayrılma türüne göre sürgün diasporası, güçlü anavatanın kendi kültürel, ekonomik, siyasi kontrolünü dayatmak için oluşturduğu fetih diasporası ve arza dayalı olan seçilmiş diaspora olmak üzere 4 tür diaspora saymıştır (Ulusoy, 2015:25-28).

Günümüzde diaspora denilince Yahudi, Ermeni, Hint, Çin diasporasıyla birlikte Türk diasporası da sayılmaktadır. Yahudi diasporası, Babil sürgünü sonucu dağıtılan Yahudileri kapsamaktadır. Ermeni diasporası Ermenistan dışında yaşayan Ermenileri kapsamaktadır. Çin diasporasının tarihi çok eskilere dayanırken Hint diasporası 1800'lerde İngiliz kolonisiyken yapılan köle ve işçilerin oluşturduğu Hint topluluklarına denmektedir. Türk diasporası ise 1960-1990 yılları arasında oluşmuş, Cohen tarafından işçi diasporası olarak adlandırılmıştır (Arslan, 2017:9-11).

Diaspora sınıflandırılması; süreli diaspora, atadan kalma (tarihsel) diaspora, gelecek nesil diasporası, geriye dönüş diasporası, yakınlık diasporası şekilde kategorize edilmektedir. Her birine örnek vermek gerekirse; süreli diaspora, anavatanında doğup kalıcı ya da geçici bir süreliğine yurtdışında yerleşik bulunan profesyonel yöneticiler, akademisyenler, iş insanları gibi bireylerden oluşmaktadır. Tarihsel diaspora, anavatanlarıyla atalarından gelen bir bağa sahip olan ikinci ya da üçüncü nesil diaspora üyelerinden ve azınlık statüsündekilerden oluşmaktadır. Gelecek nesil diasporası, genellikle 35 yaşın altında olan, güncel diaspora stratejilerinin sürdürülebilirliği için önem taşıyan genç diaspora üyeleridir. Geriye dönüş diasporası, yurtdışında yaşamış ve anavatanında yerleşik bulunan geriye dönen iş arayan, çalışan ya da emekliler gibi diaspora üyeleridir. Yakınlık diasporası ise, anavatanında okumuş ya da yaşamış, halihazırda tekrar göç etmiş yabancı diaspora üyelerinden oluşmaktadır (Ulusoy, 2015). Diasporayı göçmen topluluklarından ve etnik gruplardan ayırabilmek için diasporanın özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Sheffer vd. diasporanın özelliklerini saymış, her biri belirli bir özelliği ön plana çıkararak diğerinin eksikliğini tamamlamıştır.

Sheffer'a göre bütün diasporalar gönüllü veya baskıyla oluşur, birçok durumda göçmenler diasporik oluşumlarda mesken ülkeye yerleştikten sonra karar verirler, orada destek örgütleri kurarlar ve etnik kimliklerini sürdürmeye kararlıdır. Mesken edindikleri ülkelerde sadece ekonomik aktivitelerde değil, kendi ülkelerindeki kültürel ve politik değişimlerle de ilgilenirler, anavatanlarıyla iletişimlerini sürdürürler. Safran'ın Sheffer'dan farklı olarak söylediği özellikler ise; diaspora halkının merkezden iki veya daha fazla ülkeye dağılması, ev sahibi ülke tarafında kabul edilmediklerine inanmaları, anavatanlarını asıl yurtları olarak görmeleri, diaspora üyelerinin orijinal vatanlarını yenilemek ve oranın güvenliği için kendilerini adanmaları gerektiğine inanılması şeklindedir. Cohen ise ticaret, iş aramak için anavatanından dışarıya açılma, ev sahibi ülke ile sorunlu ilişkilerin olması, farklı ülkelerdeki etnik guruplar ile dayanışma hissi ve çoğulculuk toleransı taşıyan ev sahibi olarak diasporanın özelliklerini saymıştır (Adıgüzel, 2018:174-175; Akgün ve Çelik, 2015:289-291; Hıdıroğlu, 2011:13-15).

Görüldüğü gibi diğerlerinden farklı olarak Cohen diasporanın anavattan ticaret ve kolonyal amaçlarla ayrılması sonucunda oluşabileceğini ve diğer ülkedeki soydaşlarla dayanışma duygusunun olduğundan bahsetmiştir (Adıgüzel, 2018:174). Safran'da eve geri dönüş fikrinin baskın olduğu görülmekte, Sheffer'da ise eve dönüş fikri görülmemekle birlikte diaspora toplumlarının etnik kimliklerini koruyarak anavatanına bağlılıklarına vurgu yapılmaktadır.

Diasporanın işlevleri ise sermayeyi geliştirmek, uluslararası ağların ve bağların gelişmesini sağlamak, birikimlerle uluslararası alanları ve küresel politika-siyaset-ekonomi-kültürü beslemek, sivil toplumun önemini arttırmak teknoloji kullanımını beslemek ve değerlerin taşınmasını hızlandırmak olarak sayılabilir (Ulusoy, 2015:88).

Özetle, diaspora olgusu, tarih boyunca farklı nedenlerle ve şekillerde ortaya çıkmıştır. İlk örneklerinden biri, M.Ö. 6. yüzyılda Babil Sürgünü sırasında Yahudilerin anavatanlarından uzaklaştırılmasıyla dini ve zorunlu göç bağlamında gerçekleşmiştir. Orta Çağ ve Yeni Çağ'da ekonomik nedenlerle, özellikle İpek Yolu ticaretiyle Ermeni ve Çin diasporaları şekillenmiştir. 19. ve 20. yüzyılda ise siyasi çalkantılar, savaşlar ve kolonyalizm, Hint, Afrika ve Avrupa diasporalarının oluşumuna zemin hazırlamıştır (Safran, 1991). Türkiye özelinde, Osmanlı dönemindeki zorunlu göçler ile Cumhuriyet döneminde Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu'dan gelen nüfus hareketleri diaspora kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca 1960'lardan sonra Batı Avrupa'ya özellikle Almanya'ya yönelik Türk işçi göçü, Türk diasporasının önemli bir boyut kazanmasına yol açmıştır (İçduygu, 2006).

2.3. İç Göç Ve Diaspora: Temel Farklar ve Benzerlikler

İç göç ve diaspora, farklı ölçeklerde gerçekleşen göç olgularıdır ancak her ikisi de insanların bir yerden başka bir yere hareket etmelerini içerir. İç göç, bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşirken diaspora, bireylerin ya da toplulukların uluslararası bir bağlamda, genellikle bir anavattan başka bir ülkeye yerleşmeleriyle ilgilidir. İç göç, daha çok ekonomik, sosyal veya çevresel nedenlerle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşirken, diaspora genellikle savaş, zorunlu göç, kolonizasyon ya da ekonomik fırsatlar gibi küresel dinamiklerle bağlantılıdır (Cohen, 1997). İç göç ve diaspora arasında mekânsal ve yasal farklılıklar; ekonomik ve sosyal dinamikler açısından farklılıklar; kültürel entegrasyon ve kimlik açısından farklılıklar ve toplumsal ve siyasal etkiler açısından farklılıklar bulunmaktadır.

Mekânsal ve yasal farklılıklar açısından bakıldığında iç göç, göçmenlerin aynı ulusal çerçevede kalması nedeniyle daha az yasal ve kültürel engel içerir. İnsanlar, aynı ülkenin vatandaşı oldukları için yeni yerleştikleri bölgede yasal statü açısından herhangi bir sorun yaşamazlar. Ancak diaspora toplulukları, genellikle göç ettikleri ülkelerde vatandaşlık haklarından yoksun olma, yabancılaşma ve asimilasyon gibi zorluklarla karşılaşır (Safran, 1991). Diaspora, uluslararası göç olduğu için yeni bir kimlik ve aidiyet sorunu yaratırken, iç göçte bireyler genellikle aynı ulusal kimliği sürdürmeye devam eder.

Ekonomik ve sosyal dinamik farklılıkları açısından bakıldığında iç göç, genellikle ekonomik eşitsizliklerin bir sonucudur ve bireylerin kırsal alanlardan kentsel alanlara daha iyi yaşam koşulları arayışıyla yönelmesini içerir. Örneğin, Türkiye'de 1950'lerden itibaren gerçekleşen iç göç dalgaları, büyük ölçüde tarımdaki makineleşme ve şehirlerdeki sanayileşme ile ilişkilidir (İçduygu, 2006). Diaspora ise daha çok uluslararası ekonomik sistemdeki dengesizlikler ve küresel güç ilişkileriyle bağlantılıdır. Örneğin, Hindistan diasporası, ABD ve Avrupa'daki teknoloji sektöründe önemli bir yere sahiptir ve bu ekonomik göç, genellikle yüksek nitelikli bireyleri kapsar.

Kültürel entegrasyon ve kimlik farklılıkları açısından bakıldığında hem iç göç hem de diaspora, bireylerin kültürel kimliklerinde değişimlere yol açabilir. İç göçte, göçmenler kendi ülkelerinde farklı bölgesel kültürlerle karşılaşırken, diaspora göçmenleri uluslararası bağlamda tamamen farklı bir kültürel yapıyla etkileşime girer. Diaspora toplulukları hem anavatanlarına bağlılıklarını sürdürmeye çalışır hem de buldukları ülkelerin kültürel ve sosyal dinamiklerine uyum sağlamaya çalışır. Öte yandan, iç göçmenler genellikle kendi ulusal kültürleri içinde farklı bir bölgeye entegre olmaya çalışır ve bu süreç, daha az karmaşık olabilir.

Toplumsal ve siyasal etkiler açısından farklılıklara bakıldığında diaspora toplulukları, anavatanlarıyla ekonomik ve siyasi bağlarını sürdürme konusunda daha organize bir yapıya sahiptir. Örneğin Ermeni ve Yahudi diasporaları, buldukları ülkelerde lobi faaliyetleri yürüterek anavatanlarına yönelik destek sağlarlar. İç göçte ise bu tür bir politik organize olma daha az yaygındır. İç göçmenler genellikle bireysel ya da aile düzeyinde yaşam koşullarını iyileştirmeye odaklanır ve siyasi olarak organize olmak yerine, buldukları bölgeye entegrasyona öncelik verir (Cohen, 1997).

İç göç ve diaspora açısından benzerliklere bakıldığında ise, her iki göç türü de göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamda uyum süreçlerini ve karşılaştıkları zorlukları içerir. Hem iç göçte hem de diaspora durumunda göçmenler, yeni yerleştikleri bölgelerde toplumsal önyargılara maruz kalabilir. Örneğin Türkiye’de kırsal bölgelerden büyük şehirlere göç eden bireyler, şehirlî nüfus tarafından ötekileştirilebilirken, diaspora toplulukları da buldukları ülkelerde ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı ile karşılaşabilir (Castles ve Miller, 2008). Ayrıca her iki göç türü de göçmenlerin geldikleri yerle bağlarını koruma eğiliminde olmalarını içerir.

İç göç ve diaspora, göç olgusunun farklı ölçeklerdeki iki önemli yönünü temsil eder. İç göç, ulusal sınırlar içinde ekonomik ve sosyal değişimleri tetiklerken, diaspora küresel bağlamda ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler üzerinde etkili olur. Her iki göç türü de bireylerin kimlik ve aidiyet duygusunu şekillendirirken, aynı zamanda toplumların yapısını ve dinamiklerini değiştiren önemli süreçlerdir.

3. DIASPORA OLUŞUMUNDA İÇ GÖÇ VE GÖÇMEN

Belirtildiği üzere iç göç, ulusal sınırlar içinde insanların yaşamlarını sürdürmek için bir yerden başka bir yere taşınmasını ifade ederken diaspora, ulusal sınırların ötesine geçen, bir topluluğun anavatanlarından uzak yerlerde varlığını sürdürmesi durumunu ifade eder. İç göç, özellikle kırsal kesimden kentsel alanlara yöneldiğinde, bireylerin ve toplulukların sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlarını dönüştürerek diaspora oluşumuna dolaylı yollardan katkı sağlamaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması için iç göçün diaspora oluşumuna etkisi ve diaspora göçmen ilişkisi ele alınacaktır.

3.1. İç Göçün Diaspora Oluşumuna Etkisi

Belirtildiği üzere iç göç, ulusal sınırlar içinde insanların yaşamlarını sürdürmek için bir yerden başka bir yere taşınmasını ifade ederken diaspora, ulusal sınırların ötesine geçen, bir topluluğun anavatanlarından uzak yerlerde varlığını sürdürmesi durumunu ifade eder. İç göç, özellikle kırsal kesimden kentsel alanlara yöneldiğinde, bireylerin ve toplulukların sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlarını dönüştürerek diaspora oluşumuna dolaylı yollardan katkı sağlamaktadır.

İç göç ve diaspora arasındaki bağlantıya bakıldığında iç göç süreçleri, bireylerin ve toplulukların göç deneyimi kazanmalarını sağlar ve bu deneyim, uluslararası göçte geçişte bir hazırlık aşaması olarak işlev görür. Bartram, Poros ve Monforte (2019) bu durumu, "*iç göçün bireylerin hareketliliğini artırarak onların uluslararası göçe olan eğilimlerini pekiştirdiği*" şeklinde açıklamaktadır. Örneğin, kırsal bölgelerden büyük şehirlere göç eden bireyler, kentsel yaşamın dinamiklerine adapte olduktan sonra daha büyük fırsatlar arayışıyla uluslararası göçe yönelme eğilimi gösterebilirler.

Türkiye örneğinde, 1950’lerden itibaren tarımda makineleşmenin etkisiyle kırsal kesimden kentlere yoğun bir göç yaşanmıştır. Bu süreçte göç eden bireyler, kentsel alanlarda hem ekonomik hem de sosyal açıdan yeni ilişkiler ağı oluşturmuşlardır. Bu ilişkiler ağı, uluslararası göç kararlarında önemli bir sosyal sermaye kaynağı haline gelmiştir (Karpat, 1976). İç göç yoluyla edinilen bu sermaye, bireylerin yurtdışına göç etmelerini kolaylaştırarak diaspora topluluklarının temellerini oluşturmuştur.

İç göç sürecinde göçmenler, mevcut yaşam koşullarından memnun olmadıklarında daha iyi fırsatlar arayışına girerler. Bu arayışın bir sonucu olarak uluslararası göç, genellikle iç göçle başlayan bir sürecin devamı niteliğindedir. İçduygu ve Sirkeci (1999), iç göç süreçlerinin, bireylerin uluslararası göç için gerekli olan ekonomik ve sosyal kaynakları biriktirmelerinde önemli bir adım olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle, büyük şehirlerde göçmenlerin bir araya gelerek oluşturduğu dayanışma ağları, yurtdışına göç etme sürecini destekleyen birer araç haline gelir.

İç göç sırasında oluşturulan göçmen ağları, diaspora topluluklarının oluşumuna zemin hazırlar. Bu ağlar, ulusal düzeydeki göçmen topluluklarının uluslararası bağlantılarını güçlendirir ve bu bağlar aracılığıyla bireyler, yurtdışına göç etme sürecinde ekonomik ve sosyal destek bulurlar. Faist (2000), göçmen ağlarının, bireylerin sınır ötesine taşınmasını kolaylaştırmada kritik bir rol oynadığını belirtmiştir. Türkiye’de bu durum, 1960’larda Almanya’ya işçi göçüyle somut bir örnek haline gelmiştir. İç göçle İstanbul gibi büyük şehirlerde toplanan işçi grupları, uluslararası iş gücü talebine cevap vererek diaspora topluluklarının temellerini atmıştır.

İç göç, diaspora oluşumuna doğrudan bir katkı sağlamasa da bireylerin uluslararası göçe yönelme süreçlerini etkileyen dolaylı bir faktördür. Kırsal bölgelerden kentlere yapılan göçler, bireylerin ekonomik ve sosyal sermaye birikimini artırarak uluslararası göç kararlarını destekler. Bu süreçte oluşturulan göçmen ağları,

diaspora topluluklarının hem oluşumunda hem de devamlılığında kilit bir rol oynar. İç göçün uluslararası göç ve diaspora bağlamındaki etkisini anlamak hem göç süreçlerini hem de bu süreçlerin toplumsal etkilerini daha derinlemesine incelemeyi mümkün kılar.

3.2. Diaspora ve Göçmen İlişkisi

Diaspora toplulukları, göçmenlerin karşılaştığı zorlukları aşmalarında önemli bir sosyal ve ekonomik destek ağı sunar. Örneğin diasporalar, yeni bir ülkede yerleşen göçmenlerin iş bulma, konut edinme ve sosyal uyum sağlama süreçlerinde rehberlik eder. Faist (2000), bu tür ağların, bireylerin göç sürecinde sosyal sermaye kazanmalarına ve yeni topluma entegre olmalarına katkıda bulunduğunu belirtir. Diaspora toplulukları, bu bağlamda göçmenlerin entegrasyon sürecini kolaylaştıran birer köprü görevi görür.

Göçmenler, diasporaların kültürel kimliklerini koruma çabalarını da destekler. Yeni gelen göçmenler, diasporaların düzenlediği etkinliklere katılarak anavatanlarının kültürel mirasını yaşatma sürecine dâhil olurlar. Bu bağlamda diaspora, göçmenlere yalnızca bir toplumsal aidiyet hissi sunmakla kalmaz, aynı zamanda göçmenlerin anavatanlarına yönelik duygusal ve politik bağlarını da güçlendirir. Safran (1991), diasporaların bu rolünü, “*anavatanla manevi bağlarını koruyan topluluklar*” olarak tanımlamaktadır.

İç göç şeklinde göçmenlerin büyük şehirlere taşınmasıyla diaspora toplulukları arasında yeni etkileşimler gelişir. Bu süreç, göçmenlerin diasporalar aracılığıyla ekonomik fırsatlara erişimini ve kültürel alışverişi artırır. Örneğin Türkiye’de kırsal bölgelerden İstanbul’a göç eden bireyler, Avrupa’daki Türk diasporası ile ekonomik ve kültürel bağlar kurarak uluslararası işbirliği ağlarına katılabilmektedir (İçduygu, 2006). Diaspora toplulukları, bu bağlamda bir köprü görevi görerek göçmenlerin hem yerel hem de uluslararası düzeyde entegrasyonunu kolaylaştırır.

Sosyal sermaye, göçmenler ve diaspora arasındaki ilişkilerde merkezi bir öneme sahiptir. Putnam (2000), sosyal sermayeyi bireylerin birbirine güven, işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma temelinde kurduğu ağlar olarak tanımlar. Diaspora toplulukları, göçmenler için sosyal sermaye kaynakları sunarak iş bulma, ekonomik dayanışma ve toplumsal uyum süreçlerine destek sağlar.

Ekonomik destek, diaspora ve iç göçmenler arasındaki ilişkide belirleyici bir faktördür. Diaspora üyeleri, memleketlerine para transferleri yaparak ekonomik kalkınmayı teşvik eder ve göçmen ailelerin kentlerde yaşamlarını sürdürebilmelerine yardımcı olur. Dünya Bankası’nın (2011) raporuna göre, diasporalar tarafından yapılan para transferleri, birçok gelişmekte olan ülke için önemli bir gelir kaynağıdır. Türkiye’de, Avrupa’daki Türk diasporasının kırsal bölgelerdeki ailelere yaptığı para gönderimleri, göçmenlerin ekonomik zorluklarını hafifletmekte kritik bir rol oynamıştır (Castles ve Miller, 2008).

Kültürel bağlar da diaspora ve göçmenler arasındaki ilişkilerin önemli bir boyutudur. Göçmenler, diaspora toplulukları aracılığıyla geleneklerini ve kültürel kimliklerini sürdürme fırsatı bulurlar. Özellikle dil, yemek kültürü ve dini pratikler, diaspora topluluklarının göçmenlerin kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olduğu başlıca unsurlar arasında yer alır (Vertovec, 2009).

Göç deneyimlerinin bireysel ve toplumsal etkilerine bakıldığında ise göç deneyimi, bireyler ve toplumlar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakabilir. Göçmenler, yeni bir çevrede uyum sağlamaya çalışırken kültürel şok, ekonomik zorluklar ve toplumsal dışlanma gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Diaspora toplulukları, bu süreçte göçmenlerin zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilecek önemli destek mekanizmaları sunar.

Bireysel düzeyde, göç deneyimi göçmenlerin ekonomik, sosyal ve psikolojik durumlarını etkileyebilir. İç göçmenler, diaspora üyelerinin sağladığı iş olanakları ve ekonomik destek sayesinde yeni çevrelerinde daha kolay uyum sağlayabilirler. Örneğin Avrupa’daki Türk diasporası, Türkiye’den gelen göçmenlerin iş bulmalarına yardımcı olarak ekonomik entegrasyon süreçlerini hızlandırmıştır (Kaya, 2015).

Toplumsal düzeyde, göç deneyimi hem göçmenlerin geldikleri yerlerde hem de diasporaların buldukları ülkelerde sosyal değişimlere neden olabilir. Göçmenler, diaspora topluluklarıyla etkileşimleri sayesinde ulusötesi kimlikler geliştirir ve hem geldikleri hem de gittikleri topluluklarla kültürel alışverişte bulunurlar. Bu süreç, diaspora ve göçmenler arasındaki bağları güçlendirirken aynı zamanda toplumsal dayanışmayı artırabilir (Faist, 2000). Ancak diaspora ve göçmenler arasındaki ilişki her zaman sorunsuz değildir. Göçmenler, bazen diaspora topluluklarının beklentileriyle uyumlu olmayan bireysel hedefler veya değerler geliştirebilir. Bu durum, diaspora içinde farklı gruplar arasında gerilimlere yol açabilir. Ayrıca, göçmenlerin ikinci nesilleri, diasporanın kültürel normlarından koparak ev sahibi ülkeye daha fazla entegre olma eğiliminde olabilirler.

İçduygu ve Sirkeci (1999), bu tür süreçlerin diaspora topluluklarının iç dinamiklerini yeniden şekillendirdiğini vurgular.

Özetle diaspora toplulukları ve göçmenler arasındaki ilişkiler, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli etkilere sahiptir. Diasporalar, iç göçmenlere sosyal sermaye, ekonomik destek ve kültürel bağlar sunarak onların uyum süreçlerine katkıda bulunur. Göç deneyimi, bireylerin kimliklerini yeniden şekillendirmelerine ve ulusötesi bağlar geliştirmelerine olanak tanırken, diaspora topluluklarının küresel düzeyde daha aktif bir rol oynamasına da zemin hazırlar. Diaspora ve göçmenler arasındaki bu karşılıklı etkileşim, toplumsal dayanışmanın ve kültürel çeşitliliğin güçlenmesine olanak tanır.

4. SONUÇ

Bu çalışma, göç olgusunun farklı boyutlarını ele alarak, özellikle iç göç ve diaspora kavramları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Göçün tarihsel süreç içerisindeki farklı tanımları ve sınıflandırmaları incelenmiş, ardından iç göç ve diaspora kavramları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, iç göçün diaspora oluşumuna etkisini ve diaspora ile göçmenler arasındaki etkileşimi anlamaktır.

Çalışmada öncelikle göç kavramının çok boyutluluğu vurgulanmış ve farklı araştırmacıların göçü nasıl sınıflandırdığına değinilmiştir. Mesafe kriteri üzerinden iç göç ve dış göç ayrımı yapılmış ve çalışmanın odak noktası olan iç göç kavramı detaylandırılmıştır. İç göçün nedenleri arasında ekonomik faktörler (*işsizlik, gelir eşitsizliği*), sosyal faktörler (*eğitim, sağlık*), çevresel faktörler (*doğal afetler*) ve politik faktörler (*güvenlik sorunları*) öne çıkmaktadır. Türkiye örneğinde, özellikle 1950'lerden sonra tarımda makineleşmenin artması ve sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte kırsaldan kente yoğun bir iç göç yaşanmıştır.

Diaspora kavramı ise tarihsel kökenleri ve farklı yaklaşımları (klasik ve modern) ile incelenmiştir. Klasik diaspora anlayışında zorunlu göç ve anavatanla güçlü bağ vurgulanırken, modern diaspora anlayışında gönüllü göç, çoklu kimlik ve anavatanla dönme zorunluluğunun olmaması gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Diaspora türleri (*işçi diasporası, ticaret diasporası, mağdur diasporası vb.*) ve diasporanın temel özellikleri (*anavatanla bağ, kültürel kimliğin korunması, dayanışma*) detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

İç göç ve diaspora arasındaki temel farklar ve benzerlikler de çalışmada irdelenmiştir. Mekânsal ve yasal farklılıklar (*iç göçün ulusal sınırlar içinde gerçekleşmesi, diasporanın uluslararası olması*), ekonomik ve sosyal dinamik farklılıkları (*iç göçün daha çok içsel eşitsizliklerden kaynaklanması, diasporanın küresel dinamiklerle ilişkili olması*), kültürel entegrasyon ve kimlik farklılıkları (*iç göçte bölgesel kültürlerle etkileşim, diasporada farklı bir kültürle etkileşim*) ve toplumsal ve siyasal etkiler açısından farklılıklar (*diasporanın anavatanla daha organize bağları olması*) vurgulanmıştır. Benzerlikler ise her iki göç türünde de uyum süreçlerinin ve karşılaşılan zorlukların benzer olması, göçmenlerin geldikleri yerle bağlarını koruma eğiliminde olmaları şeklinde özetlenebilir.

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, iç göçün diaspora oluşumuna dolaylı yollardan katkı sağladığıdır. İç göç, bireylerin göç deneyimi kazanmalarını sağlayarak uluslararası göçe bir hazırlık aşaması oluşturmaktadır. Kırsaldan kente göç eden bireyler, kentsel yaşamın dinamiklerine adapte olduktan sonra daha büyük fırsatlar arayışıyla uluslararası göçe yönelebilmektedir. Türkiye örneğinde, iç göçle büyük şehirlerde oluşan göçmen ağları, uluslararası göç kararlarında önemli bir sosyal sermaye kaynağı haline gelmiştir. Bu ağlar, bireylerin yurtdışına göç etmelerini kolaylaştırarak diaspora topluluklarının temellerini atmıştır. İç göç sırasında oluşturulan göçmen ağları, diaspora topluluklarının oluşumuna zemin hazırlamakta ve bu ağlar aracılığıyla bireyler, yurtdışına göç etme sürecinde ekonomik ve sosyal destek bulabilmektedir.

Diaspora toplulukları, göçmenler için önemli bir sosyal ve ekonomik destek ağı sunmaktadır. Yeni gelen göçmenler, diasporaların düzenlediği etkinliklere katılarak anavatanlarının kültürel mirasını yaşatma sürecine dâhil olurlar. Diaspora, göçmenlere yalnızca bir toplumsal aidiyet hissi sunmakla kalmaz, aynı zamanda göçmenlerin anavatanlarına yönelik duygusal ve politik bağlarını da güçlendirir. İç göç şeklinde göçmenlerin büyük şehirlere taşınmasıyla diaspora toplulukları arasında yeni etkileşimler gelişir. Bu süreç, göçmenlerin diasporalar aracılığıyla ekonomik fırsatlara erişimini ve kültürel alışverişi artırır. Diaspora toplulukları, bu bağlamda bir köprü görevi görerek göçmenlerin hem yerel hem de uluslararası düzeyde entegrasyonunu kolaylaştırır. Sosyal sermaye, göçmenler ve diaspora arasındaki ilişkilerde merkezi bir öneme sahiptir. Diaspora toplulukları, göçmenler için sosyal sermaye kaynakları sunarak iş bulma, ekonomik dayanışma ve toplumsal uyum süreçlerine destek sağlar.

Sonuç olarak bu çalışma, iç göç ve diaspora arasındaki ilişkinin karmaşık ve çok boyutlu olduğunu göstermiştir. İç göç, diaspora oluşumuna doğrudan bir neden olmasa da uluslararası göç süreçlerini etkileyen önemli bir faktördür. İç göçle kazanılan göç deneyimi, oluşturulan göçmen ağları ve biriktirilen sosyal sermaye, bireylerin uluslararası göçe yönelme kararlarını etkilemektedir. Diaspora toplulukları ise, göçmenler için önemli bir destek mekanizması olarak işlev görmektedir, onların entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olmaktadır. Bu çalışma, göç olgusunun farklı boyutlarını anlamak ve göç politikaları geliştirmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Gelecek araştırmaların, iç göç ve diaspora arasındaki bu ilişkiyi daha detaylı incelemesi ve farklı coğrafyalardaki örnekler üzerinden karşılaştırmalı analizler yapması literatüre katkı sağlayacaktır. İlerleyen zamanlarda aynı çalışmanın tekrarının yapılması iç göç ve diaspora ilişkisi sürecinin değişim ve dönüşümünü göstermesi açısından faydalı olacaktır ve önceki çalışmalarla kıyaslama yapılması imkanını ortaya koyacaktır.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “en az iki dış hakem” ve “çift taraflı körleme” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “Telif Devir Formu” belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu” gönderilmiştir. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject.

KAYNAKLAR

- ADIGÜZEL, Yusuf (2018), **Göç Sosyolojisi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2. Baskı.
- AKGÜN, Birol ve ÇELİK, Metin (2015), “Türk Diasporası”, **Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi** (Ed. Mustafa Bıyıklı), Bilimevi Basın Yayınları, İstanbul, ss.285-329.
- ARSLAN, Bilge Dila (2017), “Almanya’daki Türk Diaspora Firmalarının Alman Pazarına Yönelik Uygulamaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BARTRAM, David, POROS, Marista V. ve MONFORTE, Pierre (2019), **Göç Meselesinde Temel Kavramlar** (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Hece Yayınları, Ankara, 2. Baskı.
- CASTLES, Stephen ve MILLER, Mark J. (2008), **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri** (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- COHEN, Robin (1997), **Global Diasporas: An Introduction**, Routledge Publisher, London.
- DÜNYA BANKASI (WORLD BANK) (2011), **Migration and Remittances Factbook 2011**, World Bank Publisher, Washington D.C. (US).
- ERDOĞAN, Murat M. (2020), “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Politikalar, Gerçekler ve Toplumsal Kabul”, **Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum, Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?** (Ed. Songül Sallan Gül, Saniye Dedeoğlu, Özlem Kahya Nizam), Bağlam Yayınları, Ankara, ss.72-87.
- FAIST, Thomas (2000), **The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces**, Oxford University Press, Oxford.
- FAIST, Thomas (2003), **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar** (Çev. Azad Zana Gündoğan), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- FITCHER, Joseph H. (2019), **Sosyoloji Nedir** (Çev. Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık, Ankara.

- HİDİROĞLU, Kübra (2011), “*Sosyolojide Diaspora İncelemeleri Görüşler Kavramlar Teoriler*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- IOM - Uluslararası Göç Örgütü (2013), **Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü** (Ed. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath), IOM Publications, Geneva, 2. Baskı.
- İÇDUYGU, Ahmet (2006), **The Labour Dimensions of Irregular Migration in Turkey**, European University Institute CARIM-RR Press, Badia Fiesolana.
- İÇDUYGU, Ahmet (2013), Göç ve Kalkınma: Türkiye Perspektifi, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İÇDUYGU, Ahmet ve SİRKECİ, İbrahim (1999), “*The Relationship between Internal and International Migration in Turkey*”, **Population and Development Review**, S.25(4), ss.828-839.
- KAYA, Ayhan (2015), **Diaspora, Transnationalism and Global Citizenship**, Routledge Publisher, London.
- KING, Russel (1993), “*Migration and Development in the Mediterranean Region*”, **Geography**, S.78(3), ss.241-253.
- KIZILELMAS, Fatma (2024), **Ötekileştirilme, Sömürü ve Gündelik Hayat Taktikleri Bağlamında Göçmenler: Düzce**, Özgür Yayınları, Gaziantep.
- KOYUNCU, Ahmet (2015), **Kentleşme ve Göç**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul.
- KARPAT, Kemal H. (1976), **The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization**, Cambridge University Press, Cambridge,
- LEE, Everett S. (1966), “*A Theory of Migration. Demography*”, **Demography**, S.3(1), ss.47-57.
- ÖZDAL, Barış ve VARDAR TUTAN, Esra (2018), “*Temel Kavramlar ve Olgular*”, **Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye** (Ed. Barış Özdal), Dora Yayıncılık, Bursa, ss.5-56.
- PETERSEN, William. (1958), “*A General Typology of Migration*”, **American Sociological Review**, S.23(3), ss.256-266.
- PUTNAM, Robert D. (2000), **Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community**, Simon & Schuster Publisher, New York.
- SAFRAN, Wiliam (1991), “*Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return*”, **Diaspora: A Journal of Transnational Studies**, S.1(1), ss.83-99.
- ULUSOY, Ergin (2015), “*Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora Teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri*”, **Göç Dergisi**, S.2(2), ss.208-228.
- VERTOVEC, Steven (2009), **Transnationalism**, Routledge Publisher, London.
- YAMAN, Fatih (2019), **Göç ve Toplum Dünyada ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri**, Ketebe Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ, Vedat ve MECEK, Mehmet (2023), “*Kavramsal ve Kuramsal Açından Göç*”, **Türkiye’de Göç Yönetimi Politikalar** (Ed. Vedat Yılmaz, Muzaffer Bimay), Nobel Yayınları, Ankara, ss.1-23.